

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО–ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація: у статті, ґрунтуючись на основних положеннях, що характеризують особливості розвитку мислення в дорослого та враховуючи специфіку дизайн діяльності та дизайн–освіти, визначаються принципи формування проектно–образного мислення в майбутніх дизайнерів, як професійного мислення дизайнерів, в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: проектно–образне мислення, професійне мислення, принципи формування.

Постановка проблеми. Найактуальнішим завданням вітчизняної професійної педагогіки є пошук таких педагогічних умов, які б забезпечили успішне формування професійного мислення фахівців, бо саме воно, реалізуючи регулятивну, когнітивну, розвивальну та інші функції, визначає як ефективність професійної діяльності особистості, так і її професійний розвиток. Це, як нами вже зазначалося, стосується дизайнерів, адже гостра потреба суспільства в цих фахівцях, які гармонізують технічну, побутову та естетичну сфери, підвищує вимоги до їх професіоналізму при вкрай недостатньому вітчизняному досвіді професійної підготовки спеціалістів.

Визначивши сутність професійного мислення дизайнерів, як проектно–образне, яке є складним, системним явищем, особливою цілеспрямованою та свідомою формою мислєдіяльності фахівця, в результаті якої відбувається усвідомлення умов проблемної ситуації, шляхом породження образу та оперування ним за допомогою проектних дій здійснюється вирішення завдань дизайн–діяльності. Воно має особливу композицію, не є сталим явищем, а формується та розвивається в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій вказує на те, що складність феномену мислення, невизначеність шляхів його формування і розвитку у майбутніх дизайнерів вимагає визначення принципів на основі яких базуватиметься цілеспрямований процес формування проектно–образного мислення майбутніх дизайнерів у вищій школі. Так аспектами професійного мислення дизайнерів займалися наступні науковці: Т.Ю. Бистрова, В.І. Іващенко, А.А. Магомедова, В.Ф. Сидоренко, А.Д. Григор'єв, В.В. Турчин та ін., але принципи формування професійного проектно–образного мислення залишилися поза увагою.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті полягає у визначенні принципів формування проектно–образного мислення в майбутніх дизайнерів, як професійного мислення дизайнерів, в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі.

Основна частина. Процес формування проектно–образного мислення дизайнерів ґрунтується на основних положеннях, що визначають особливості розвитку мислення в дорослого. Здійснений нами аналіз наукової літератури з психології розвитку мислення дозволив визначити такі особливості розвитку мисленневих процесів.

По–перше, поліморфність розвитку мислення, яка передбачає те, що у процесі мисленневого розвитку більш ранні, первинні форми, як наочно–образне й наочно–дійове мислення порівняно з абстрактним, словесно–логічним мисленням у дорослого зберігаються, проте трансформуються, перетворюються (за О.М. Леонтьєвим [2]). Словесно–логічне мислення включає в себе первинні форми, утворюючи багатогранну систему. Отже, спеціально організований процес розвитку в дорослої людини абстрактно–логічного мислення передбачає активізацію наочно–дієвих та наочно–образних мисленневих форм, їх взаємний перехід, взаємозв’язок.

По–друге, розвиток мислення у практичній діяльності, оскільки мислення породжується саме практичною діяльністю людини, а не просто чуттєвістю. Мислення має відпрацьовуватися практичною діяльністю, в якій воно виражається.

По–третє, розвиток мислення в процесі мовлення, комунікації; “омовлення” (надання мисленню мовної форми) є необхідним механізмом розвитку мисленневих процесів, який екстеріоризує внутрішню діяльність та виводить її на новий, більш високий рівень.

По–четверте, розвиток мислення відбувається у процесі вирішення проблем. Чим більш комплексні, полісистемні проблеми й завдання, тим більш значущі “стрибки” відбуваються в мисленневих процесах людини.

По–п’яте, розвиток мисленневих процесів у єдності з мотиваційними, які сумісно складають основу творчої діяльності. У психологічній науці це положення формулюється як принцип діалектичної єдності інтелектуальних та мотиваційних компонентів (Д.Б. Богоявленська [3], О.М. Леонтьєв [2], С.Л. Рубінштейн [4] та ін.). Саме понадситуативна мотивація визначає інтелектуальну активність, яка спричиняє подальший розвиток миследіяльності особистості.

Отже, на основі виділених особливостей розвитку мислення можемо сформулювати такі принципи формування проектно–образного мислення дизайнерів:

1) принцип єдності формування образного та проектного компонентів професійного мислення, розвиток так званих оперантів (механізмів), які пов’язують, переводять образне мислення до абстрактного, рівень образів–

перцептів крізь образи–уявлення до образів–концептів;

2) діяльності: принцип формування проектно–образного мислення у практичній діяльності дизайнера, тобто трансформація миследіяльності у графічну, конструкторську та ін. форми. Це, іншою мовою, означає, що предметне оформлення мисленневих процесів є обов'язковим на всіх фазах проектування. Причому відображення мисленневої діяльності одночасно в декількох формах предметної діяльності є найбільш стимулюючим впливом щодо розвитку професійного мислення, оскільки одночасно дозволяє маніпулювати з різними предметними формами, матеріалами, образами. Трансформація образів у предметні форми, дозволяє, у свою чергу, розвивати нові мисленневі якості, такі як гнучкість, критичність, варіативність, рефлексивність тощо;

3) єдності формування миследіяльності дизайнера та його мислекомунікації (за Г.П. Щедровицьким [5]), що виявляється у двох аспектах: 1) формування проектно–образного мислення у майбутніх дизайнерів відбудеться завдяки механізму проговорення про себе ходу їх діяльності, починаючи з підготовчої фази й закінчуючи рефлексивною, завершальною фазою; 2) обов'язковим є проговорення ходу проектної діяльності для інших, мовна презентація власного дизайн–проекту, участь у колективному обговоренні рішень дизайн–проблеми, що забезпечить формування як необхідних дизайнеру комунікативних якостей (нами вже було зазначено, особливістю дизайнерської діяльності є її комунікативна насиченість – спілкування з замовниками–споживачами, колегами, іншими суміжними фахівцями, які беруть участь у подальшій реалізації дизайн–рішення), так і забезпечить формування таких мисленневих якостей як децентричність, рефлексивність, пізнавальна відкритість та ін.;

4) проблемності: принцип формування проектно–образного мислення дизайнера в процесі вирішення дизайн–проблем. Для розкриття специфіки цього принципу формування саме дизайнерського мислення необхідно охарактеризувати особливості дизайн–проблем як полісистемних. Моносистемні проблеми можуть описуватися в межах якої–небудь однієї системи, навіть складної; вони вже містять завдання, що достатньо швидко формулюються, коректно представляються, є алгоритмічно вирішеними. Полісистемні проблеми містять у собі безліч нечітко виражених, таких що важко формулюються, часто алгоритмічно невіршених завдань (за В.М. Дружиніним [1]).

Відповідно теорії вирішення комплексних завдань спеціально організоване навчання, спрямоване на розвиток інтелектуальних процесів, включаючи мисленневі, а відтак – проектно–образне мислення дизайнерів, має включати три основних напрями [1].

По–перше, формування у студентів системного типу орієнтування в сфері дизайну, при якому експерт–викладач виділяє для них системоутворювальні

властивості, зв'язки та закономірності дизайну. Це надає можливість студентам аналізувати конкретні завдання та будувати їх з точки зору основних законів та правил дизайну.

По-друге, організація самостійного дослідницького учіння, яке здійснюється крізь діяльність з новим складним дизайн-об'єктом без посередньої участі викладача ("учення без інструкцій"), в якому викладач представлений у навчанні неявно – через зміст відібраних або спеціально розроблених їм навчальних об'єктів та ситуацій, проте не надає ніяких рекомендацій та безпосередньо в хід діяльності студента не втручається.

По-третє, комбіновані методи навчання, які об'єднують етапи самостійного дослідження нових дизайн-об'єктів, без участі викладача, та етапи цілеспрямованого навчання під керівництвом досвідчених дизайнерів, художників, інженерів-експертів. Як зазначають учені [1], найбільший ефект комбінованих методів навчання в процесі вирішення полісистемних проблем дають методи, коли експерти передають студентам свої знання та стратегії як у явно сформульованому та чіткому виді, так і у вигляді нечітких рекомендацій, інтуїтивних та слабо усвідомлених прийомів діяльності, які сприймаються студентами як на свідомому, так і на інтуїтивному (рівні неявного знання) рівнях;

5) принцип формування проектно-образного мислення майбутніх дизайнерів на основі систематизації, аналізу, узагальнення, конкретизації спеціальних знань, що складають орієнтовну основу проектувальної діяльності фахівця-дизайнера, а також співставлення цих знань з даними конкретної дизайнерської ситуації, виявлення їх співвідношення. Все це стимулює розвиток антиципації на усіх її рівнях і, таким чином, активізує фазовий перебіг професійної мислєдіяльності майбутніх фахівців аж до завершальної фази – результату дизайн-проекування;

б) мотиваційного забезпечення: принцип формування проектно-образного мислення майбутніх дизайнерів з одночасним розвитком їх професійної мотивації, професійної спрямованості, які забезпечують високий рівень професійної активності студентів, включаючи інтелектуальну сферу.

Отже, в процесі формування проектно-образного мислення майбутніх дизайнерів усі ці положення необхідно враховувати як на рівні змісту їх професійної підготовки, так і на рівні форм і методів, які використовуються.

Крім принципів розвитку мисленнєвих процесів, як особливих, специфічних, принципи формування проектно-образного мислення майбутніх дизайнерів у процесі навчання складають загальноприйняті принципи педагогіки вищої школи (І.Ф. Ісаєв [3], В.О. Сластьонін [3] та ін.):

- 1) системності, послідовності, систематичності;
- 2) усвідомленості;
- 3) самостійності й активності, опори на самостійну роботу студентів;
- 4) науковості;
- 5) індивідуального підходу;
- 6) гуманістичного підходу;
- 7) забезпечення єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій;

8) пріоритету активних форм та методів навчання; 9) оптимального поєднання всіх форм організації навчального процесу.

Висновки. На основі особливостей розвитку мислення у дорослого, а також враховуючи специфіку дизайн діяльності та дизайн–освіти, визначені принципи формування проектно–образного мислення майбутніх дизайнерів, як професійного мислення дизайнерів.

Перспективи подальших досліджень полягають у формулюванні основних педагогічних умов, на основі визначених принципів формування професійного мислення майбутніх дизайнерів, впровадження яких у процес професійної підготовки студентів забезпечить як успішність процесу навчання так і формування професійного мислення майбутніх дизайнерів.

Література

1. Когнитивная психология. Учебник для вузов / Под ред. В.Н. Дружинина, Д.В. Ушакова. – М.: ПЕР СЭ, 2002. – 480 с.
2. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии / Леонтьев А.Н. – М.: ПЕР СЭ, 2000. – 387 с.
3. Педагогика / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – М.: Школа–Пресс, 2000. – 512 с.
4. Рубинштейн С.Л. О природе мышления и его составе // Психология мышления / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.А. Спиридонова, М.В. Фаликман, В.В. Петухова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – С. 111–116.
5. Щедровицкий Г.П. Мышление – Понимание – Рефлексия / Щедровицкий Г.П. – М.: Наследие ММК, 2005. – 800 с.

Аннотация

Дерев'янку Н.В. Принципы формирования проектно–образного мышления будущих дизайнеров в процессе профессиональной подготовки. В статье определяются принципы формирования проектно–образного мышления у будущих дизайнеров, как профессионального мышления дизайнеров, в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: проектно–образное мышление, профессиональное мышление, принципы формирования.

Abstract

Derev'yanko N.V. Principles of formation of design–shaped thinking of the future designers in the course of vocational training. The article defines the principles of forming of design and creative thinking, thinking as a professional designer in the process of training.

Keywords: project–figurative thinking, professional thinking, principles of formation.